

ske vojne jedinice 1993. godine, a koji je u sklopu gradske jezgre bio pod zaštitom UNESCO-a kao dio svjetske baštine.

Rušenje Starog mosta za Mostar i njegove građane predstavlja urbanističku i kulturnu traumu koja je i dan-danas prisutna, a koja je odredila buduću podjelu na zapadni i istočni dio grada. Osim Starog mosta devastirano je i partizansko groblje koje predstavlja sliku stanja današnjeg mostarskog (nedostatka) senzibiliteta za antifašizam i njegove tekovine. Dovoljno je napomenuti kako se Dan oslobođenja grada u Drugom svjetskom ratu uopće ne obilježava. Čini se da je uspjela paradigma hrvatskog nacionalizma koja je nastojala prebrisati sve što bi moglo podsjećati na nekadašnji Mostar; zapadni dio grada je umjetno pohrvaćen te je sukladno tome kreiran novi identitet koji potpuno odbacuje bitne događaje iz povijesti grada koji su se dogodili prije 1992. godine.

Knjiga Dragana Markovine prvorazredno je historiografsko djelo u kojem iznesene autorove teze predstavljaju čvrstu platformu za daljnja povijesna, sociološka te kulturološka istraživanja ovih, ali i drugih srodnih tema. Markovina nastoji dekonstruirati društveni imaginarij u spomenutim gradovima koji je najvećim dijelom umjetno oblikovan zadnjih dvadesetak godina. Mnogi povjesničari iz kojekakvih razloga to nisu bili u stanju učiniti. Čini se kako će Markovinino djelo s protekom vremena sve više dobivati na značaju koji bez sumnje zaslužuje.

*Bruno Vignjević
Sveučilište u Rijeci*

Prikaz

Jevgenij Paščenko
**Juraj Križanić i Ukrajina:
graditelji europske
kršćanske unije**

Matica hrvatska, Zagreb, 2015, 503 str.

U povijesti hrvatske politologije često se prešućuje da je Hrvatska imala političkog mislioca baroka na europskoj i svjetskoj razini. Bio je to Juraj Križanić, pisac, jezikoslovac, političar, svećenik, ekumenist i zagovornik slavenskog jedinstva, koji je bio jedan od mostova između europskog Zapada i Istoka. Iznimno nadaren idealist doživljavan je istovremeno kao promicatelj europske teološke unije i slavenofil, ali i odbacivan od glavnih kršćanskih i slavenskih središta 17. stoljeća. O Križaniću su pisali mnogi, ali ponajmanje Hrvati, te nam od vrela ostaju mnogobrojni zapisi koje su pronašli ruski i ukrajinski povjesničari i društveni znanstvenici. U hrvatskim krugovima, uz Vatroslava Jagića, najveći poznavalac Križanićeve ideje jest Ivan Golub, a njegovim izvorima koristio se i autor nove knjige o Križaniću i posebnosti njegovog odnosa prema Ukrajincima i Bjelorusima, Jevgenij Paščenko. Ukrajinski i hrvatski filolog, povjesničar kulture i ukrajinist, kroatist s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, napisao je velik spomen na Križanića baš uoči golemih simboličnih promjena u odnosima crkvenog Zapada i crkvenog Istoka. Susret rimskog pape Franje i patrijarha moskovskog i cijele Rusije

Kirila na Kubi u veljači 2016. semiotički se može iščitati kao znak koji i na službenoj razini potvrđuje tendencije stare preko pedeset godina o približavanju Katoličke i pravoslavnih crkava. O tome je Križanić naivno razmišljao i sanjao prije više stotina godina.

Paščenko odlično smješta Križanića u vrijeme i prostor baroka. To je metoda koja često nedostaje mnogim promišljanjima Križanićeva lika i djela, jer se ona pretjerano svodi na suvremeno iščitavanje onodobnog razmišljanja i djelovanja. Panslavstvo nije ni postojalo u vrijeme kada je Križanić govorio o jedinstvu Slavena, pa je upotreba Križanića u pozitivnom ili negativnom svjetlu slavenstva zapravo krajnja zloupotreba. Tumačenje Križanića tako ovisi o mnogobrojnim stavovima od sredine 19. stoljeća naovamo. Političko i ideološko korištenje Križanića može se razvidno promatrati kroz nazivlje za njegov lik: slavenofil, panslavist, rusofil, vatikanski agent, urotnik, latinski Srbin. Ništa od toga nije bilo živo u vrijeme njegovog života, čak ni samo nazivlje. Križanić je bio čovjek barokne svijesti i stilistike, sazdan u ozračju hrvatskog baroka i pod utjecajem isusovačkog reda. Bilo je to vrijeme mecene i snažnih kraljeva, koji su se u renesansi uzdigli iznad srednjovjekovnih odnosa i počeli stvarati carstva. Cjelokupno Križanićevo djelovanje i misao moraju se sagledavati u tom smislu, pa i njegovi ideali, te na kraju njegova sudbina, nisu posljedica kasnijih konstrukcija, već upravo baroknih pokušaja napretka.

Barok je ujedno vrijeme kada nastaju snažni crkveni raskoli. Dolazi do denominacijskih razlika reformacijskih crkava te do vjerskih sukoba. Unutar pravoslavlja počinje se pojavljivati unijačenje, a ve-

se to događa u vrijeme najjačih prodora Osmanlija na europsko kopno, koji ugrožavaju upravo Križanićevo domovinu. Stoga je smatrao da treba doći do ujedinjenja i kršćanskog svijeta općenito, kao i slavenkog svijeta posebno. Križanić je bio opčinjen snagom pape i moskovskog cara, te je bio u zabludi, kako ističe Paščenko, jer nije uvidio manje idealističke težnje obje strane. Katolička crkva se na vrhu zalagala za ujedinjenje u Jednu Crkvu, ali na lokalnoj razini takva potpora nije bila moguća. Posebno je crkva u Poljskoj bila protivna približavanju pravoslavicima jer su Poljaci imali teritorijalne težnje prema Ukrajini i Bjelorusiji. Unijačenje je tada bio velik praktičan problem, a i danas je, što se ne može sakriti ni nakon susreta rimskog pape Franje i patrijarha moskovskog i cijele Rusije Kirila. Ipak, Paščenko ukazuje na značaj tog zajedništva i odanosti Rimu, ali i pravoslavnom obredu za Križanića, kao i na njegovu stalnu potragu za starocrkvenoslavenskim jezikom ukrajinskog oblika za koji je Križanić vjerovao da može biti podloga zajedničkog prajezika Slavena.

Paščenko velik dio knjige posvećuje položaju Ukrajine kroz povijest. Opisuje nacionalnu i vjersku povijest Kijevske Rusije i Moskovijske, njihov odnos i nerazumijevanje, pretenzije i povijesne krivotvorine. Ukrajinci su narod koji je težio prema europskim vrijednostima, što je posebice prepoznao Križanić, te se tu pronalazi britka nit o kojoj je malo tko pisao. Ukrajina je u određenom smislu Križanićev glavni ispit, područje u kojemu taj idealist pokušava vidjeti je li moguća crkvena unija i ruska vladarska moć. Neuspjeh koji je tamo doživio vodi do progonstva u Sibir, o čemu Paščenko opet piše s posebnim naglaskom na poveznici Križanića i Ukrajinaca.

Ta je poveznica stalna – od Križanićeva boravka u Vatikanu do njegove pogibije među ukrajinskim Kozacima u borbi protiv Turaka. Stoga Paščenko vidi u Ukrajini Križanićev zamišljen uzorni model spoja slavenstva, zajedničkog jezika i crkvenog jedinstva, što su temeljne odrednice Križanićevog djelovanja.

Politolozima bi ova knjiga trebala biti najzanimljivija, jer je jedan od rijetkih povijesno-politoloških opisa razvoja Ukrajine na hrvatskom jeziku, a iz ukrajinskog

pera. Time se značajno pridodaje znanju koje može biti korisno pri analizi sadašnjih rusko-ukrajinskih odnosa i položaja Ukrajine unutar europskih zemalja. Rehabilitacija Križanićeve *Politike* danas je velika u ruskom državoslovlju, dok se u Hrvatskoj jedva i spominje. *Razgovori o vladateljstvu*, što je izvorni naslov djela napisanog u Sibiru, jedno je od prvih pravih hrvatskih politoloških vrela u kojemu se progovara kićenim baroknim jezikom o moralnom i pravnom shvaćanju vladateljstva i uprave.

Vedran Obućina
Društvo za mediteranske studije,
Sveučilište u Rijeci